

IAR

XESÚS FERNÁNDEZ E GONZÁLEZ

ANTÓN PIRULEIRO

7

30 CNTS.

CAMILLO DIAZ

PUBRICACIÓN QUINCENAL
DE
NOVELAS GALEGAS

L A R

leva publicados os seguintes números:

A miña muller, por W. Fernández Flórez.

O Anarquista, por Leandro Pita Romero.

O Pastor de D^a. Silvia, por Aurelio Ribalta

Naiciña, por Leandro Carré Alvarellos.

Os probes de Deus, por L. Amado Carballo.

Martes d' Antroido, por Francisca Herrera.

Antón Piruleiro, por Jesús F. González.

e publicará o sábado 6 de Xunio

PANTELAS, HOME LIBRE

novela orixinal e inédita de

Ramón Otero Pedrayo premiada na

FESTA DA LINGOA GALEGA

celebrada en Santiago de Compostela

Seguirán quincenalmente outras novelas dos

mellores escritores galegos.

L A R

É a única publicación galega que proporciona

quincenalmente aos lectores unha novela

por 30 céntimos.

* Suscripción á 6 números 1'60 Ptas. *

Administración e Imprenta: Real, 36 - 1.º A CRUÑA

LAR

REVISTA QUINCENAL

DIRETOR: LEANDRO CARRÉ

ADMINISTRADOR: ANXEL CASAL

Ano 2 * 23 de Maio do 1925 * No. 7

COMO SON OS DO GRORIOSO (ANTÓN PIRULEIRO)

NOVELA ORIXINAL E INÉDITA

POR

Xesús Fernández e González

—◆—
(Portada de CAMILO DÍAZ)

IMPRENTA LAR

Real, 36-1.º

A CRUÑA

R. 12 318

IAF

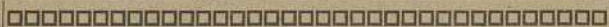
CADA EXEMPRAR

de

LAR, VÉNDESE

En Cuba e Norte América á	10 centavos
Na República Arxentina	20 centavos
Na Península e África	30 céntimos

SUSCRICIÓN A 6 NÚMEROS, NA PENÍNSUA
E ÁFRICA 1'60 PESETAS

COMO SON OS DO GRORIOSO

(ANTÓN PIRULEIRO)

I

LEDA noite de vran. Folgábase a lua espe-
llandose nas augas d'un regato parolei-
ro. Enriba, no ceo, brilaban as estrelas
con refrexos de pérolas. A natureza dur-
mía aconchegada pol-o suave agarimo
do âr que pasaba pol-as follas das árbores somellan-
do unha múseca descoñecida, lediciosa. Cheirumes
de heno, de centeo, de terra e madresilvas en fro-
r, enardecían o reiseñol que canturuxaba no fondo do
val, pé do niño, onde a compañeira adormentaba os
filliños coa quentura do seu corpo mol. Canturuxa-
ban tamén os grilos, asubiaban os sapos. De cando
en cando ouvíase o berro d'un moucho acurruncha-
do na sôma d'un carballo.

Pol-os atallos, fuxindo do craror da lua, cami-
ñaba, receoso, un rapazote. Camiñaba en dereitura
ao lugar d'Outeiro, correndo unhas veces, paseni-
ñamente outras, envolto no misterio d'esa hora

medoñenta en que din que as bruxas saen dos castelos, e as almas andan ceibas pol-o mundo na procura d'oraciós que as liberte da escravitude da pena en que viven atormentadas pol-o pecado. Ao chegar, detívose preto d'unha casa, asubiando quedo. Abriuse unha ventana sobor da corredeira; nas madeiras quedou encadrado o busto d'unha dona.

- ¡Antón! - chamou, tremante d' emoción.

- ¡Carmeliña!

- ¡Condavao! ¿Ti estás tolo, hom?

- Non che é milagre. Levo catro días sen te vere, ruliña.

- Eres moi estrevido e queira a Virxen que non che pase ningunha cousa mala. Estanche doentes, din que che han de dare unha malleira de paus como pra ti soilo.

- ¡Vaiche boa!

- Non te rías, que xuradas téñenchas.

- D'eso ben me decato, mais non lles teño medo ¡coiro!

- Xa sei d'abondo qu'és valente, pero eu non quero que padezas pol-a miña causa ¡Deus o faga millor! Escolta Antonciño, penso que non volvas por eiquí namentras dure a carraxe d'eses lobos que oubean por ahí adiante.

- Non, ruliña, non. Hei vire ¡coiro! aínda que me maten. Tiña o demo de que che se rír si deixara de te vere por medo d'eses ningués!

Calaron os rapaces. Carmen foi a primeira que rompeu o silencio.

- ¿En que pensas Antonciño?

- Penso en ti. Dicir que non veña coido que ti me non queres de verdá.

Soltou Carmeliña unha risada.

- Cavilas cos pes, miña xoya. Soilo á ti che se

ocorre poñer en dúbida o meu cariño. Si te non quixera non andaría aldraxada de cote pol-os viciños.

- Dis de certo que me queres?

- Dígocho como o sinto. Na miña alma non colle outro afeuto sinón o teu.

Moito me folgo de ouvirte falar de tal xeito; as verbas tuas póñenme tolo d'alegría, e queres que non veña a ouvilas cando tanto ben me fan. Eu, Carmeliña, non sei vivire sen ollarme n-eses teus ollos feliceiros, rídores, que teñen lus d'espranzas e gloria de ceo.

- Non me señas zarapalleiro: as tuas verbas de mel me non faguerán trocar de pensamento. Dixen que no meu peito non pía mais paxariño que Antón de Mariz, pero é perciso que me obedezas si queres terme tranquila.

- Eu fago o que ti queiras, mais ten en conta que morro de melanconía si te non vexo.

- Xa me verás; farei de maneira por compracer-te. Non señas parviño, teño unha idea.

- ¿Non ma dis?

- Direi: os días de festa falaremos xunto do cruceiro ¿Qué che parés?

- Non é mal acordo ¿coiro!

- Pois entón non se fale mais do dito, e agora vaite, xa está nascendo o día coasementa.

- Logo, hastra o domingo.

- Hastra o domingo, às catro da sera.

Pechouse quedamente a ventana. Antón colleu pol-o camiño real andando de présa, por medo do orballo ou d'un mal encontro. Ao chegar aos límites da súa parroquia, volveuse cara o lugar d'Outeiro, levou as mans tras das orellas e berrou con todo o seu folgo.

¡Ujujuúú!...

Y-o berro de loita, resôu, barudo, no seo da natureza facendo estremecer o esprito dos castros e dolmes, lembradores da raza celta. Ladraron os cas; canfaruxaron os galos; un merlo asubiu, nun laureiro; gorsearon os paxariños; unha laberca, batendo as âs soavemente, ascendía ao ceo, deixando caere nos surcos a bendición d'unha dulce alborada.

¡Ou, terra meiga! Deuche noso Señor, á man cheas, abudancea e virtudes; sentimentos e relixión; mulleres garridas, fidalgas, e homes variles; magnificas postas de sol e fermosos amaneceres ¡Qué ben te soupo coroar o Eterno Paicño!...

II

As parroquias d'Outeiro e Mariz, tiñan un mesmo aspeito; calquera que por vez primeira pasase por ela dixerá que unha era prolongación d'outra; noustante, os veciños d'entrambas parroquias non podían ollarse. Faguiá anos que se crebaran as relacións cordiaes que sempre mantiveran latexantes. Agora costáballes traballo dárense os bôs días, e todo pol-o deño d'un monte que viñan aproveitando en común.

O monte Louro era moi longo e farturo: o gando das dúas parroquias tiña ali xugoso pasto. D'algús homes apoderouse a cobiza y-escomenzaron, rateiramente, á faguer parcelas. Xurdiu un preito e dimpois de gastárense os cartos, o monte ¡malo raio! foi declarado propiedá do Estado, por unha lagartada do Auntamento que se quixo faguer dono, pillando troitas en bragas enxoitas.

Dende entón os viciños d'Outeiro e Mariz, botándose as culpas ús aos outros, foron madurando a mazá da discordia hastr'o extremo d'acudir ao xugado por calquer cousa. Que as vacas de Xan Loureiro entraban no mato de Farruco da Portela, ¡ei carballo! denuncia que se di. E asina, vivían magoados os de Mariz e Outeiro con perxuicio da salú e da faltriqueira esprotada pol-os sinvergoñas da curía que se frofaban as mans de gusto.

Aquela loita soparou tamén á mocidade, e por eso mesmo en Outeiro, caeu coma unha treboada os amores de Carmeliña con Antón.

Na feira de Taboada, Carmeliña viu o rapaz. Estaba ela vendendo unhas pitas. Acercóuselle Antón pidindo precio de bulra. Non se coñocían nin entón se dixeron a terra de nacimiento.

Antón fixouse na rapaza; era garrida, fermosa, de peitos cheos e de corpo feiticeiro; tiña os ollos mouros e as guedellas roibas, a boca vermella coma un carabel roxo, y-unha ringleira de brancos dentes que daba xenio deixarse mordere por iles.

Carmeliña reparou asemesmo no mozo; o que se di, un lanzal, non dispreceando a ninguén.

Encomenzaron parolando das churriñas, si eran novas, si poñedoras.

- Si eu me poidera volver raposa...

- Astreveríase a comerlas?

- As churras non, pero escaparía coa ruliña que as ten na man.

Riron, e falando, falando, pasaron á verbas maiores. Ela, deixouse aloumiñar sen decire si, nin non; apuntou soilamente que non tiña noivo, porque os rapaces da súa parroquia eran parvos, non servían pra darlle auga na cunca das mans. Ela cobizaba un home de corpo enteiro, que fora de razón, que se aviñese co traballo, por que o traballo e paz nas

almas e fartura nos lares, falen como queiran os lampantís e folgazás que son unha praga onde caen cos seus ósos.

D'aquela non pasou mais, que xa non foi pouco: víronse de novo n-outras ocasións, e cando saíu á colación o nome das parroquias, un rayo que tivera caído aos seus pés, non lles fixera mais efecto. Quedáronse fitando, baixaron logo os ollos como avergoñados. A situación era dôrida; nos seus corazóns botara xa raíces o seu querer.

Antón rompeu o feitizo c'unhas verbas saudosas: o cariño non reconece fronteiras ¿Porqué un home de Mariz non pode sere ditoso en Outeiro? ¿Porqué unha rapaza d'Outeiro non ha de ter dreito á faguer o niño onde lle pete? O amor é lei de Deus e ten cobixo en todol-os currunchos á despeito das envexas e de total-as baixas pasiós qu'escurecen a intelixencia dos nosos irmans...

¡Ou, monte Louro, monte Louro! ¿Será posibre que teñas a maxia de poñer fronteiras antr'as almas namoradas?...

Carmeliñaalcontrou razoable o discurso, levantou a testa, a súa faciana linguiuse cos côres d'unha surrixa aloumiñadora. Dixo resolta, leda.

Eu penso coma ti, Antón. Xa que Deus nos xuntou, que Deus nos sopare ¿queres?

¡E non hei querer, ruliña! ¿Qué mais quere o cego que vere o vieiro por onde camiña?...

Apreixou unha man da súa dona, levouna aos beizos e deixou nela o fogo da súa alma que lle saía aos ollos, rebulideira, coma unha volvoreta zugando o mel d'unha engayolada rosiña.

III

Antón Piruleiro - que asina lle chamaban - cumprira dazanove anos pol-o nadal; era fillo úneco de viuda.

Tíñanno en Mariz por bô, traballador e humilde-so. Calquer favor que se lle pidise podía darse por cousa feita; xamais poñía roparos en servire desinteresadamente aos viciños. Folgábanse os vellos, pidíndolle consello; ollábanno os mozos con respecto; ús e outros vian n-él un home d'agallas, de craro xuicio, de poucas verbas pero de feitos sinxelos, nobres.

Non era estrano, pois, qu'a señora Marica estivese toliña de satisfaição con somellante alaxa; nin estrano tampouco qu'o vello abade falara do rapaz con admiración, poñéndoo como exemplo dino de se imitare pol-as moitas virtús qu'atesouraba. A nai gabábase do fillo, froito de bendición que Deus lle dera pra premiar os moitos traballos que pasou pra crialo, e lle servire de consolo na vellez. O crego porque estaba orgulloso de tere sido o mestre que lle formou o espírito.

Antón Piruleiro, sendo pequerrecho, mostrouse espilido, xeitoso, lixeiro com'o vento; e o señor abade fixándose no rapaz, tivo de conciencia deixar en bruto unha pedra susceptibre de pulimento. Colleuno pol-a sua conta e aproveitando os instantes de bulla e troula, foino encauzando por camiños direitos por si algún día sintise necesidá de buscar ourizontes de vida nas Américas. Aprendeuno a lêr

y escribir, enseñoulle as principais regras d'arismética e ademais púxolle nos miolos conceptos subrimos que todo home ben nâdo debía ter en conta pra que o mundo fose ise mundo arelado, manso como unha ovelliña, cheo de quietú e de paz espiritual, frores que non pode producirse unha terra estéril, onde os homes loitan somellando lobos alleos ás máximas do héroe ideal que inutilmente verteu o sangue das suas veas pra nos dare unha lei d'amore que non callou nos curazós, posto que aquelas falas de ¡fraternidá! ¡fraternidá! foron recollidas como unha bandeira feita farrapos pol-o enemigo insaciabre e pezoñento d'unha sociedadá que se bulra das bágoas e de todol-as dôres, guindada de xionllos aos pes do becerro d'ouro.

Estruído n-esta escola, Antón non tiña outro sentire que non fose o sentire do crego, deixando que nos ollos se lle espallase a alma, limpa e trasparente com'as augas cristiãñas d'unha fonte crara.

Sendo como era, ninguén podía cavilar que Antón chegase á perdere a serenidá d'esprito; somente unha cousa outa o puido alonxar do seu camiño ¿Foi Carmeliña?... ¡Que forte é o amor!

Antón viuse ameazado pol-os mozos d'Outeiro; non viña día ao mundo que non recibise un desafío, pero él calaba e para os seus botós decía «¡Ladrade! ¡ladrade!» e ríase de todal-as barballotadas, lembrando a forteza da sua dona que lle xurara diante do cruceiro vérese esnaquizada primeiro que cedere. Mais Antón deixou de rir. Púxo o tristeiro e fora de razón unha cántiga noxenta que non recollemos en honore dos lêtores, é mais que pol-os lêtores faise pol-as fermosas doniñas que teñen a bondade de lêr as miñas zarapalladas.

Aquela cántiga doeulle como unha espiña que de súpeto se lle cravase no curazón; chorou de ca-

rraxe cando a ouvin un anoitecer ao tornar do
muíño. Carmela era unha calquera, unha... unha...
¡Mala centella me non fenda!...

Fervíanlle as malas ideas na festa; aguantar
sommelantes aldraxes non era propeo de homes di-
nos, máis dinantes quixo ouvir o parescer do mestre,
por aquilo de que mais sabe o diaño por vello que
por diaño.

- Ti queres á Carmeliña.

- Quero, abofellas.

- Y-ela querete á ti, hom.

- Quere, señor abade, quere.

- Pois dígoche qu' é unha inxusticia o que estan
faguendo con vos. A inxusticia é fillastra dos homes
cafivos, ruis, e d'eso temos a culpa os que somos
bôs, por consentilo. Si nos rebelásemos contra as
inxusticias outro galo nos cantara, Aplícoche o con-
to. ¿Comprendiche?

E Antón Piruleiro, na rúa rėspirou á preno
pulmón, com'aquél que lle sacan un peso d'enriba
do peito. Era noite pecha; colleu hacia a casa;
cantou.

Teño de mercar un porco
que seña curto e rabelo;
se non o podo mercar,
mėtote á ti no cortello.

IV

Celebrábase en San Xoán de Veiga á festa patronal: había festa de primeira crase na igrexa, con procesión pol-o adro, repique de campás e estroular de foguetes: fuliada nas casas e fuliada no sbuto ¡Ei, Requeixo!...

Pol-a tarde fervía a xente no campo da romaría: os festeiros discurrían d'un lado pra outro, cheos de satisfacción e legría, ben vestidos, ben comidos e millor bebidos. Beilaban os mozos e mozas unha muiñeira executada pol-a gaita do Piñeiro. De súpeto parou o baile ¿Qué pasou? ¡Non foi nada!... ¡Un âr de traxedia que se ascondeu nas polas e follas dos castiñeiros!

Un fato de rapaces d'Outeiro entrou no souto d'un modo algareiro, cantaruxando en actitude de pelea. Botaron unha cántiga e comenzaron á beber viño pol-as xerras no posto do tío Miguele.

Pouco dispois por outro camiño entraba outro fato de mozos; viñan calados sin faguer barullo.

- ¡Os de Mariz!... ¡Xa están os de Mariz! - escramaban algús romeiros.

- Milagre que non tivésemos lería - lamentaron unhas tendeiiras.

Os de Mariz deron unha volta, bromeando co'as rapazas, botándolles frores. Dispois caíron no tel-derete d'un vicíño, taberneiro, pidindo un pelexo de viño.

Tornou á tocar a gaita, tornaron á beilar mozos e mozas, dentro d'un corro de romeiros que goza-

ban presenciando a muiñeira, e ollando de cando en cando os de Mariz e Outeiro.

Escomezou á caer a serán. Poñíase o sol, poñendo no ourizote unha còr roxa. As campás da igrexa tocaban ledas; os foguetes estroulaban no espacio, desfacéndose en feixes de luces chamativas: a xente desparramouse pol-os camiños fuxindo da queima.

- ¡Ou, d'Outeiro! - Ouvia-se un berro baril,

- ¡Ou, de Mariz! - respondeu outro berro aínda mais barudo.

Entón si que foi ela ¡Pau pra que te quero!... Aqueles mozos sanos coma buxos, fortes coma carballos, acometéronse con salvaxe impulso diño de sere postó á proba nos eidos rfeños. Mesturados, co ruído dos croyos, y-o estalar dos paus, ouvíanse laídos e xuramentos. Corrían os rapaces ús tras dos outros pol-os campos, pol-os prados, pol-as hortas; caían alí un; alá levantábase outro...

- ¡Ou de Mariz!

O berro fixo estremecer às follas das árbores. Naquel instante sonou un tiro, guindando no chan, sen un laído, á unha probe mulleriña que se dirixía correndo carón do rapaz que dirá o berro frunfal. A bala, buscándolle o curazón, abriulle un buratiño qu'era coma unha rosa de morte.

O mozo véndoa caer, foi a socorrela. Estarrecéuselle a alma.

- ¡Miña nai!... ¡Naciña!... ¡Está morta!... ¡Probe de min!...

- ¡Ou de Mariz!

O berro espallouse pol-os eidos, queixumbroso, dôrido, tristeiro ¡vencido!...

A traxedia de Veiga deixou un regueiro de bágoas e dôres. Ademais da morte da señora Marica, apareceu nun piñeiral, sen folgo, un fillo do Salgueiro, d'Outeiro; tiña a cabeza esnaquizada, víanselle os miolos. D'esta parroquia houbo tamén algúns feridos, un d'eles quedou como novo na refrega; deixáronno sen dentes e sen un anaco de nariz. As baixas no bando de Mariz foron o Cabaleiro y-o Laberco que se doían dos ombreiros e das costelas. Na cadea había moitos mozos.

As citadas parroquias estaban costernadas coma si pasara por elas un mal bafo; daban unha sensación de frío; se non ouvía a oración do traballo, nin se faguía fogo nos lares; soilo se vían rapaciños esmorecidos, ao cuido do gando no monte. Non canturuxaban com'outras veces que poñían no pastoreo unha nota de xúbilo.

Os homes non saían da vila na procura de recomendacións pra que o xuez ceibase os fillos presos. Atopábanse, á veces, n-unha mesma casa, o subir ou baixar as escaleiras, os d'Outeiro e Mariz; baixaban coa cabeza agachada.

As mulleres andaban pol-os currunchos d'aldeia chorando as suas coitas. Os abades animaban nelas.

- Calade, tede pacencia, que non hai mal que por ben non veña - decía o crego d'Outeiro.

- Non choredes miñas fillas, non choredes. Neste mundo, todo ten arrégro menos a morte - decía o de Mariz.

Y-ambos menistros do Señor, postos de acordo pra terminar as diferencias que soparaban os seus feligreses, botáronlles unha filípica desde o púlpito, falando de olvido e perdón.

Elocuentes é verdá que non estiveron na glosa das máximas evanxélicas que sacaron á reloir, mais o certo foi que os labregos sintíronse emocionados pol-as verbas dos cregos; comprenderon que a guerra era cousa do demo pra ganar almas. Había que faguer as paces.

E as paces fixéronse de boa gana por todos; non arelaban xa outra cousa, sendo bôs amigos e bôs viciños como n-aqueles tempos en que no monte Louro pacía xunto e revolto o gando das duas parroquias.

Ao sair da misa aquel domingo, o crego d'Outeiro, d'acordo co de Mariz, que facería o mesmo, colleu os feligreses, e dixo:

- Xa sabedes como eu penso. Dame moita tristura cavilar no ocorrido, pero mais tristeiro me pon o qu'ainda pode occurrir. Non señades parvos, deixádevos de lerias, levantade o espírito á Deus e facede o qu'él fixo: perdoar os qu'o mataron.

- Ten razón, señor abade, ten razón.

- Estadades dispostos á faguer as paces?

- Estamos si señor.

- Boeno, pois todos comigo.

- ¿A vila? - preguntaron algunhas mulleres.

- Agora imos ao cruceiro. A vila xa iremos nós, os cregos, si fai falla; á vós non vos fan creto senón á forza de cartos, e pra facer cartos tedes que vender á marela, os porcos y-os tarreos, y-eso non será coa gracia de Deus. Dos rapaces non vos coidedes, xa virán pra casa, pensamos enredar as decraraciós e por falta de probas téñenos que ceibar, y-a audencia sobreseer a causa. ¿Estadades?

- Estamos, si señor, estamos. Deus llo pague.

- Adiante logo; seguideme.

A mesma escena, pouco mais ou menos, tiña lugar en Mariz; e d'acordo, crego e feligreses, encontráronse todos no cruceiro. Falou pormeiro o abade d'Outeiro, dispois o de Mariz. - Alí si que estiveron ispirados; tales verbas dixeron qu'os curazós d'aquela xente latexaron nun soilo desexo; arrependidos do mal que se viñan faguendo, sen falas, déronse unha aperta os homes, fixeron o mesmo as mulleres, y-os pequerrechos d'unha parroquia comenzaron á brincar cos da outra.

- Amaos asina, como irmans - animou o cura d'Outeiro, desfacendo unha bágoa que lle queimaba as meixelas.

- Deus noso Señor vos bendiga como vos bendigo eu; que vos poña tranquilos e vos dea pan pra sempre - Amén - Escramou o de Mariz bendecendo coa dreita man o cadro fermoso, preno de emoción e de vida, quentado pol-as rayolas d'un sol rídeiro que caían dá cheo; tinguindo os engayolados campos con lus d'ouro vello.

Non fallaron as contas botados pol-os cregos. Desde as casas rectorales iban devanando a madeixa da trampa adiante ¡Ollo co que se di! ¡Coidado con ceibar a lingoa!

O xuez volvíase tolo; non sacaba nada en limpo; aquilo enguedellábase cada vez mais.

- ¡Hai que se amolare cos nosos paisanos! ¡Son como labercas, se non deixan pillar! ¡Saben mais qu' o inventor da pólvora! Teñen moita cucoloxía! - marmulaba o maxistrado falando co segredario, e rebulindo no sillón con demostracións d'impacencia, vendo o fracaso da súa actuación.

Os testigos ben aleucionados coa leución ben adeprendida, presentábanse no xugado sen medo, sen se inmutaren.

- ¡Quén matou á Señora Marica?

- Eu non llo podo dicire, señor xuez.

- Sabrá entón quen matou á Mingos Salgueiro.

- Tampouco llo sei, abofellas.

- ¿Non estivo vostede na romaría?

- ¡Eu, señor xuez! ¡Vaille boa! Non lle puxen os pes n-ela; xa lle son vello pra esas lerias.

- Pense ben o que di: hai quen di que foi vostede un dos principaes da pelea.

- Dicirán, señor xuez, dicirán, mais o que ten a conciencia tranquila non ten porque temer.

- Non din que os que diron morte á Salgueiro foron os mozos de Mariz.

- Non llo sei; así o demo lle seipa mais da súa alma.

- Lle non pergunto si o sabe; pergúntolle si o din.

- E dicirán.

- Pero vostede o non ouviu.

- Non señor.

Os demais festigos respondían d'este xeito ás preguntas intencionadas do xuez. O comparecere Carmeliña, o maxistrado falou.

- Vostede parés muller de ben e vainos decire a verdá.

- A eso veño.

- Pois empece logo.

- ¿E sobre de que hei d'empezar.

O maxistrado ollou o segredario; en voz baixa dixo:

- ¡Boa peza! Tampouco ésta nos dará o fio que precisamos pra desenmarañar o ovelo.

Asintiu o depositario da fe xudicial, rascando a testa. O xuez animou:

- ¡Vamos, rapaza, vamos, fale.

- Pergúnteme señor xuez, y-eu responderei o que seipa.

- Foi vostede á romería de Veiga?

- Fun, si señor.

- Conte o que pasou alí.

- Que houbo gaita, foguetes e baile.

- Beilaría vostede moito.

- A eso fun. á me divertire, que pra eso é unha moza.

- E con quen beilou si se pode sabere?

- Pode; señor. Pode. Beilei con Antón Piruleiro.

- ¡Beilou con Antón Piruleiro!

- ¡Vaya que se ademira ben!

O xuez, encarraxado, levantouse do sillón e comenzou á paseiar d'un lado á outro - Detívose súpeto, fizando á rapaza.

- Vosiede está mintindo e vouna meter na cadea.
- ¿E porqué, señor xuez?
- Por eso, por testigo falso.
- ¡Eu testigo falso! ¡Virxen Santísima!... Non, señor, non: por nada do mundo falso eu â verdá; teño unha alma que salvar. Si quere que diga o que non seipa,..
- Non, quero a verdá. Diga: non estaban desafiados para a festa de San Xoan os mozos d'Outeiro e os de Mariz?
- Eu non lle sei.
- Tampouco saberá como empezou a pelea.
- Tampouco.
- Sabe que houbo duas mortes na festa.
- Din que mataron â siñora Marica y-un fillo do Salgueiro, pero o non vin. Eu saín da festa antes de pôrse o sol.
- E quen a acompañou.
- Acompañoume Antón Piruleiro.
- Dalle co Piruleiro. Concédolle qu'este mozo beilase con vostede, que disen unhas voltas pol-a romaría e hasira que comesen xuntos unhas roscas, mais que me queira faguer tragar rodas de muíños, eso si que non. ¡Coida vostede qu'eu non sei qu'o Piruleiro andivo á pau limpo cos mozos da parroquia de vostede?...
- Vostede saberá moitas cousas, pero eu tamén sei que m'acompañou hasir'a casa e que do meu lugar síau ao anoitecere para a sua. O qu'é que vostede non quer creer nada do qu'eu digo.
- Xa che dixen que non son parvo.
- Pois eu non vexo que ten d'estrano qu'un rapaz acompañe á sua noiva n-unha festa.
- Pero Antón Piruleiro é o seu noivo?
- Si, señor; fai mais d'un ano que nos falamos.
- ¡Mintireira!

Pergunte aos que veñan á declarar e verá si é certo ou non.

-Boeno, boeno, lárguese; xa está demais eiquí

E o maxistrado, vendo a imposibilidá de sacare nada en craro, renunciou á perdel-o tempo escarabellando pra faguer lus n-unha causa sobreseída logo pol-a audiencia que decretou a libertá dos rapaces co sentimento de non podere meterlles o dente da xusticia.

VII

Antón Piruleiro caeu soldado. Tocoulle servir o Rei no reximento de Infantería de Zaragoza.

A víspera de sair pra Compostela, pasou a sera na compañía da noiva e non contentos cos xuramentos d'amor feitos ao pé da porta da casa d'ela, chegaronse hast'o cruceiro testigo das suas primeiras expansiós. Carmeliña escramou diante da imaxen do Cristo.

-Xuro que te non esquencerei. Permita Noso Señor do Ceu qu'antes que tal cousa aconteza me vexa tolleita e ceguiña coma unha toupa.

O mesmo xuramento fixo Antón, dicindo logo:

-Ten, Carmeliña, é o anelo de boda -E dispois de poñerllo nun dedo, añadiu: -Agora vouche á pedire unha cousa; quero levar un recordo teu.

-Non sei que darche, miña xoya.

E sacando do peito un escapulario, agregou:

-Ahí tés, non che podo dare cousa millor, de mais valía. A Virxen dos Milagros guíe os teus

pasos pol-os camiños do ben; eu llo pidirei todol-os días con moita devoción.

- Antón colleu a ofrenda e dispois de bicala relixiosamente, colgouna do pescozo. Dixo:

- Agradézoché moito iste ousequio, pero aínda quería mais.

- ¡Fala!

- Desexaba un bico.

Carmela púxose roxa coma unha cereixa madura.

- Cando nos casemos dareiche os que ti queiras, ¡un cento!

- Y- agora porque non, ruliña?

- Daríacho se non fora pecado.

- ¡Pecado! ¿Quén dixo pecado? Anda, Carmeliña, me non deixes marchar con ista ánsea.

- Dame vergoña.

Antón cinguíuna n-unha aperta; a rapaza pechou os ollos, ofrendándolle os bermellos beizos; n- eles puxo os seus o rapaz tremante de felicidade.

Siguiron parolando.

- Ei boi; ei boiño.

- Por onde colles, Mareeela.

Tornaba o gando pr'os cortellos. Decatáronse os rapaces qu'era noite. Soparáronse.

Antón Piruleiro, o día seguinte, partiu pra Santiago. Aquela noite dormiu xa no cuartel.

Adeprendida a instrucción, houbo un sorteo; a sorte non estivo agarimosa co quinto, tocoulle cobrir baixas no batallón expedicionario que loitaba en Africa arelando soste puxante o nome do «Glorioso».

Os primeiros tempos de campaña fixéronselle costa enriba, non por medo ao asubiar das balas, nin as camiñatas, nin o durmir no chan. Doíase d'estare lonxe do seu ben, do seu encantiño; non ter noticias d'aldeia, nin carta todol-os días da carrapucheiriña

meiga qu'o tiña enmeigado, e cúa lembranza lle daba alento pra levar con esprito outo a vida de campaña que o correr do tempo alcontrou mais doce e adivertida do que parés ollada dende lonxe.

Antón rescibía as cartas de Carmeliña con toda puntualidá de dez en dez días; viñan reloucando d'agarimosas y-esto enchíao d'alegría, correspondendo á elas escribindo as catro carillas do papel ¡Había que vere como o rapaz s'espricaba!... Rosiña da bela roseira d'Outeiro, non te afixas por min. E verdá que non nos faltan traballos, pero o non pasamos de todo mal. Eiquí temos unha gaita paroleira que nos quita as murrias; ao son d'ela beilamos, rímos e cantamos hasira mais non poder. De vez en cando tamén estroulan foguetes; son os pacos, dos que xa non faguemos caso. Antonte houbo unha malleira... non podes darte idea de como pelemos. Eran coasementa catro contra un, e n-oustante fuxiron como alma que leva o demo, deixando o campo cuberto de cadávres. O noso xefe é un teniente coronel, merecente de sere xeneral. Chàmanlle don Segundo Rivas, mais non lle mires pr'a faciana nin pr'o corpo; eche delgado como un fio pero valente e arriscado como él soilo. Os demais maores tamén son bôs, sirven pra un fregado non me recordo mais agora que do tenente don Federico e do capitán Barba. Direiche que vin a Millán Astray y-o coronel Franco. Eiquí conócenos por os leós da lexión. Sonche da nosa terra. Din qu'un é da Cruña e outro de Ferrol. ¡Ou Galicia!... ¿E qué chè direi dos aviós?... Os mouros téñenlle un medo tolo; cando os ven voar mexan por si de pãnego, meténdose nas covas berrando ¡Paxaro totón!... ¡Paxaro totón!... Ou cousa asiña, qu'eu os non comprendo... Saberás que me fixeron cabo; agora verei de ganar os galós de sarxento; e si o consigo quedome na

milicia; verei de conseguir unha licencia e casarémonos, pois supoño que non faltará un erego que nos bote a bendición... Debo advertirche qu'a miña carta d'onte iba escrita con sangue pois en todo o campamento non había pingota de tinta...

Esta carta foi a derradeira. Dispois d'entregala ao cabo-correo, chegada a noite houbo que dare leña. Unha nube de rifeños caeron sobre do campamento. O trunfo foi dos nosos soldados, os do «Grosioso» aínda que costou ferro e fariña conseguilo.

Os xornaes fixeron moitas gabanzas da xornada, dicindo qu'os soldados diran probas de subprime acometividá. De pasada puxeron o nome das baixas; antr'os mortos figuraba Antón Piruleiro.

A noticia espallouse pol-os lugares de Portela e Outeiro, con grande sentimento. Carmeliña quedou magoada, esmorente, como quen ve visióis. Faria de chorar, de verter a lorma pol-os currunchos, preocupaba consolarse desmadeixando un estribillo que non lle saía dos beizos.

- ¡Morreu com'un valente!... ¡Morreu com'un valente!... ¡Morreu pol-a patrea!...

No rebumbio dos primeiros instantes non é estrano qu'os xornaes, no afán de adiantar novas, fivesen algunhas equivocaciós.

Sucedeu que dispois da batalla, ao recoller os cadáveres, o médico adevirtiu que Antón Piruleiro non estaba morto; aínda lle latexaba o corazón. O físico fíxolle a primeira cura e co'as naturais precauciós foi levado ao Hospital da Cruz vermella, quedando alí encamado, baixo a tutela protectora de unhas fermosas doniñas que rendían homenaxe á sua patrea desempeñando menesteres delicados á carón dos feridos da guerra; doniñas que facían de nais, de irmans y-hastra de noiñas, poñendo no peito dos soldados unha rayola d'alegría e de confianza.

Antón Piruleiro, no tempo de catro meses, estivo loitando antr'a vida e a morte. Na pelexa venceu, ao fin, a natureza, auxiliada pola ciencia e os desvelos das santas donas que son na vida dos militares, en campaña, coma unha surrisa das noivas, das irmás e das nais que agardan rezando cobixadas pola esperanza na Virxen milagreira.

Antón comenzou á millorar; entrou na convalecencia, e ao cabo d'un mes foi dado d'alta, coincidindo co licenciamento da súa quinta. ¡Qué alegría! ¡Xa non tiña que volver á loita!...

Aquel mesmo día emprendeu o retorno, suyugado polo encanto da aldeia onde unha rapaza namorada esperábaos cos brazos abertos.

Chegou á Vila. ¿Foi casualidá?... Na praza da Constitución atopouse c'un viciño.

- ¡Liberca!

- ¡Antonciño ¿Pero eres tí, Antón?

- Son o mesmo que viste e calza.

O Liberca fitouno de pes á cabeza, duvidando.

- Cavilábamos que te mataran. Os xornaes dirante por morto e por morto te choramos.

- Pois xa ves, estou vivo, aínda pernexo. Os xornaes menten mais qu'a Gaceta aínda que teñan razón.

- Cómo foi?

- Verás...

E Antón contou.

- ¡Cánto m'alegro! En Outeiro e Mariz sintírame moito. Escuso dicirche cando chegues; vai haber troula largá.

- Haberá moitas novidades.

- As de sempre. Verás... Morréronlle os bois ao Patricio ¡Valían catrocentos pesos!... Ardeulle a casa ao noso pedáneo... Houbo unha peste nos porcos...

- Trisieiras son as novidades, que se lle ha de facer. Di, hom, e de Carmeliña ¿qué me contas?

- E logo ¿non sabes?

- Non ¿qué? ¡fala!

- ¡Non sabes que casou?

- ¿Qué casou, Carmeliña?

- Sí; co fillo do Vinculeiro.

- Non me digas eso que toleo.

- Xa ves, a rapaza non ten culpa. Choroute moito, moito de verdá, que queres... A vida eche asina; son as voltas qu'o mundo dá, mal d'us consolo d'outros.

- Antón Piruleiro páledo, frío, coma un defuntó deixou correr as bágoas.

- Non chores, hom, Parés mentira que chore un home coma tí.

- Déixame chorar ¡coiro! As bágoas alivian as dôres.

Houbo unha pausa Antón dixo:

- Escoita, Laberca; n-aldeia nada se me perde; xa non sigo o camiño; eu v lvo á Marruecos no tren que pasa agora. Vouche a pedire un favor,

Non señas parvo. N-aldea hai rapazas fermosas que tolean por tí. Non te acordes mais de Carmeliña.

- Teño d'acordarme sempre. Pero non falemos xa d'esto. Di ¿queresme facer un favor?

- Os que tí queiras.

- Ven comigo.

Entraron n-unha tenda. Antón mercou unha co-roa. Entregoulla ao Laberca.

- Toma. Ao chegares á Mariz, vas ao ciminterio e pôla enriba da miña nai e rézalle un padrenuestro pol-a sua alma, fai de conta que son eu.

- Perde cuidado; cumprirei o teu encárrago.

Despidíronse c'unha aperta. Antón Piruleiro colle rúa abaixo, hacia a estación do ferrocarril. Pillou o

tren e dous días, despois petaba na porta da oficina de recluta pro tercio extranxeiro. Alcontrouse diante d'un capitán xoven, lanzal.

- Qué hai, rapaz!

- Xa ve, veño apuntarme pr'a lexión.

- Ben, home, ben. Coñócese qu'eres un bon galego; eu tamén che son de por alá. Teño parentes en Chantada.

- Señá por moitos anos.

- De maneira qu'estás disposto á matar moitos mouros.

- Nin que dicire ten. Algús xa van alá, pero aínda hei d'amolar mais. Fixéronme unha xogada - que non foi pequena - ¡coiro! y-heina vengare, pol-a mamoria da miña nai.

Despachado Antón, o Capitán dispidiuno c'unha palmadiña nos ombreiros,

- Boeno, hom. boeno; deséxoche moita sorte.

O día seguinte xurou Antón a bandeira dos lexionarios ¡A bandeira! Como tremou d'emoção o xurara, antr'o bater das mans dos compañeiros. ¡Xa tiña noiva! Ela daríalle alentos, gloria, honores; daríalle mais do qu'él lle poidese dare; él daríalle a derradeira pingota de sangue n-unha apreta, peito con peito, xúntol-os beizos, nun bico d'almas.

Xesús Fernández González.

Queda prohibida a traducción sen consentimento do autor.

BOLETÍN DE SUSCRICIÓN

D.
que vive na rúa n.º piso de
suscríbese a LAR por números, remitindo
por pesetas, importe da suscripción.

FIRMA

A NOSA TERRA

IDEARIUM DAS IRMANDADES DA FALA

Suscripción na Cruña 40 céntimos mes,
Na Península 1'50 trimestre. América
2 pesetas,

IMPRESA LAR

TRÁSMITA OS SEUS ENCARGOS TIPOGRÁFICOS

A IMPRESA LAR

REAL, 36 - 1.º

A CRUÑA

Lea vostede

LIBREDÓN

Recadádiva galega

COMPOSTELA

35 céntimos número

GRAN CHAMPAN "GALICIA"

Único que compite ventaxosamente
co' as mellores marcas estranxeiras

AUGAS MINERO-MEDICINAES
BICARBONATÁDO-SÓDICAS
DE
M O N D A R I Z

FONTES DE GÁNDARA E TRONCOSO
AS MAIS ALCALINAS DE HESPAÑA
PROPIEDAD DE DOS
FILLOS DE PEINADOR

Viños Gallegos Selectos

Bodegas "Vinícola Gallega"
DE
Bautista López Valeiras
V I G O

REAL ACADEMIA
GALEGA

F 15796